

עין יצחק

פינת ההלכה השבועית

מאת מרן הראשון לציון

הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

בעל ה'ילקוט יוסף'

עריכה: הרב יצחק קורלנסקי

פר' חג השבועות תש"פ | גליון מס' 189
הדברים נאמרו ביום ר' עש"ק פ"ר במדבר, כ"ח אייר תש"פ

מאכלי חלב בחג השבועות

מהו טעם מנהג אכילת מאכלי חלב בחג השבועות? | האם ניתן להסתפק בסעודת יום-טוב במאכלי חלב בלבד? | האם יש צורך להמתין בשעות בין אכילת חלב לבשר? | וגם: על גודל הנסים והנפלאות שעשה ה' לישראל במלחמת 'ששת-הימים'

סעודה חלבית - אינה תחליף

אף שנוהגים לאכול מאכלי חלב בשבועות, כתב בתורת חיים (חולין פג ע"א) שאין זה תחליף לסעודה של בשר ויין, שראוי לאכול בצהרי היום סעודה של בשר לשמחת החג, שגם בזמן הזה יש מצוה בשמחת החג בבשר ויין. לכן מנהגינו שאחרי הקידוש בבוקר אוכלים מאכלי חלב, ואחרי מנוחה מעט אוכלים הסעודה עם מאכלי בשר.

אכילת בשר אחר מאכלי חלב

ואם רוצה לאכול מאכלי הבשר תיכף אחר גבינה, ינקה ידיו היטב וידיח פיו במשקים, ויקנח הפה יפה באכילת פת וכיו"ב, ואין צריך להמתין בזמן, אלא קינוח והדחה כמשפט, וכמבואר בגמרא (חולין קה ע"א): "אמר רב חסדא, אכל בשר - אסור לאכול גבינה. גבינה - מותר לאכול בשר. וכמה ישהה בין גבינה לבשר? ולא כלום." והתוספות (קד ע"ב) כתבו בשם בה"ג ורבינו תם שהאוכל בשר שאסור לאכול גבינה, היינו בלא נטילת ידיים וקינוח הפה, אבל בנטילה וקינוח מותר. וכן האוכל גבינה שמותר לאכול בשר, הוא אף בלא נטילה וקינוח. וכן דעת רבינו זרחיה הלוי בעל המאור (שם), ורבינו אליעזר ממין בספר יראים (סי' קמט). אבל הרי"ף (בהלכות שם) והרמב"ם (פ"ט מהל' מאכ"א הכ"ו) פסקו שהאוכל בשר צריך להמתין שש שעות עד שיהיה מותר לו לאכול מאכלי חלב, והאוכל גבינה צריך נטילת ידיים וקינוח והדחת הפה כדי לאכול בשר. וכן כתב הרשב"א בתורת הבית (פג ע"א) ובספר הרוקח (סי' תסט), וכן כתבו המאירי והריטב"א והר"ן (חולין שם) ובספר תשב"ץ קטן (סי' שנו), וכן פסק מרן בשו"ע (י"ד סי' פ"ט ס"ב).

ואמנם מהר"ם מרוטנבורג בתשובה (דפוס פראג סי' תרטו) החמיר על עצמו להמתין שש שעות אף אחרי אכילת גבינה. אבל לפי הדין מותר, כמבואר בדברי הגמרא ורוב הראשונים, שאין צריך להמתין, אלא די בקינוח והדחת הפה. ומרן הבית יוסף (או"ח סי' קעג) הביא סמך למחמירים שלא לאכול בשר אחר גבינה בסעודה אחת, מדברי הזהו"ק (פרשת משפטים, קכה ע"א) שכל האוכל מאכלי בשר וחלב בסעודה אחת, או בשעה אחת, גורם לעורר דינים בעולם.

ההלכה והקבלה - כמי פוסקים?

אולם באמת בדברי הזהו"ק לא מבואר שיש להמתין שש שעות, אלא דוקא "בסעודה אחת, או בשעה אחת", וכבר כתבו הפוסקים כמה פירושים בדברי הזהו"ק. ואף אם נאמר שהזהו"ק החמיר גם בבשר אחרי גבינה, הרי ידוע שבכל מקום שהזהו"ק חולק על התלמוד, הלכה כהתלמוד [כפי שכתבו רבינו אליהו מזרחי (ח"א סי'

שאלה: כידוע המנהג בכל תפוצות ישראל לאכול מאכלי חלב בחג השבועות. האם ניתן להסתפק בסעודת יום-טוב במאכלי חלב בלבד, או שיש להכין גם תבשילי בשר? וכמו כן, הרוצה לאכול מאכלי חלב, כמה צריך להמתין עד שיאכל בשר?

טעמי מנהג אכילת מאכלי חלב

תשובה: המנהג לאכול מאכלי חלב בחג השבועות, הוא מנהג קדום, ונזכר בספר מנהגים - למהר"א טירנא (שבועות, בהגה אות מט). והכל בו (סי' נב) כתב שנהגו לאכול דבש וחלב בחג השבועות, לרמוז על מתן תורתנו שנמשלה לדבש וחלב, שנאמר (שיר השירים ד' א): "דבש וחלב תחת לשונך". ויש שכתבו, מפני שבעשרת הדברות נתגלו לאבותינו כל חלקי התורה ומצותיה, כדברי רב סעדיה גאון (הובא ברש"י שמות כד יב) שבעשרת הדברות כלולות כל מצוות התורה, וכשירדו מהר סיני אל בתיהם לא מצאו מה לאכול תיכף, זולת מאכלי חלב, כי לבשר היו צריכים הכנה רבה, לשחוט בסכין בדוק בלי פגם, ולנקר החלב וגיד הנשה, ולמלוח הבשר ולהדחיו, ולבשל הבשר בכלים חדשים, כי הכלים שהיו להם מקודם, שבישלו בהם תוך מעת לעת, נאסרו מפני המאכלים שנתבשלו בהם קודם מתן תורה, שלא היו כשרים לאכילה לאחר מתן תורה. ולכן היו זקוקים למאכלי חלב, ואנו עושים זכר לזה.

ובספר תורת חיים (בבא מציעא פו ע"ב) כתב הטעם על פי אגדת חז"ל, שכאשר בא הקב"ה ליתן את התורה לישראל קיטרגו עליהם המלאכים, כי רצו לקבל את התורה לעצמם, אמר להם הקב"ה בכולהו זימנין מקטרגין עליהון, ואתון בשעתא דאתיתו לגבי אברהם אכילתו בשר וחלב, שנאמר (בראשית יח ח) "ויקח חמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה", ואילו תינוק של ישראל אינו אוכל בשר וחלב ביחד. מיד הלכו להם המלאכים בפחי נפש. ולכן נוהגים לאכול מאכלי חלב ביום מתן-תורה, ואחר קינוח והדחה אוכלים בשר, שיראו המלאכים שאנו נזחרים יפה בדינים אלו.

ובספר שיח שרפי קודש (שבועות) כתב בשם החידושי הרי"מ מגור, שכל יום מימות השנה הוא כנגד אחד מהלאוין שבתורה, שהם שס"ה ימות החמה, כנגד שס"ה לאוין. וחג השבועות הוא כנגד הלאו של "לא תבשל גדי בחלב אמו" (שמות לד כו), ולכן בסמוך ללאו זה נאמר הפסוק "ראשית ביכורי אדמתך תביא בית ה' אלוקיך", זה חג השבועות (ועי' תוס' ב"ב פא ע"א). ולכן ביום זה של חג השבועות שהוא כנגד הלאו של איסור בשר בחלב, אוכלים מאכלי חלב ושוהים קצת, ואח"כ אוכלין בשר, כדי שיהיה ניכר קיום המצוה הזו.

א, שו"ת הרדב"ז (ח"ד סי' לו, פ, קח), לחם חמודות (חולין פרק כל הבשר סי' כג), מהרי"י אלגאזי בשלמי צבור (דף נג ע"א, ודף רלב ע"ג), מנחת יעקב (כלל עז אות ט), שו"ת חתם סופר (או"ח סי' נא), שו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א סי' מז), הגר"ח פלאגי בשו"ת לב חיים (ח"א סי' סד) ושו"ת מכתב לחזקיהו (סי' ז) ועוד], ובגמרא מבואר שאין צריך להמתין. ומרן הב"י הביא דברי הזה"ק כסמך למהר"ם מרוטנבורג, אך להלכה נקט שמוטר לאכול בשר אחר גבינה ע"י נטילת ידים וקינוח והדחת הפה.

יש מחבר אחד מרבני הרדיו שכתב שאף שלפי ההלכה ומדינת דגמרא מותר לאכול בשר אחר מאכלי חלב, ע"י קינוח והדחה, ראוי להחמיר כדברי הזה"ק, "ובפרט בני תורה צריכים להחמיר בחומרא ז". וידוע כי מי שאינו רגיל לעיין בספרי מרן זצ"ל, אינו יודע את כללי הפסיקה והוא מבולבל. והרגיל ללמוד בספריו, רואה את דרך הפסק, שישנם כמה פירושים בדברי הזה"ק, וגם דברי הפוסקים ובעלי הכללים שכל מקום שתלמוד דידן חולק עם הזה"ק, הלכה כהתלמוד, ומדוע כתב ש"בני תורה צריכים להחמיר"?! הרי מרן בשו"ע כתב להקל. וכי מרן כתב את השו"ע רק לבעלי-בתים, להמון העם, ולא לבני תורה?! וכבר כתב מהר"י פראגי (סי' נט) - לפני 280 שנה - שהחמיר נגד המרא דאתרא, אם זה הרמב"ם ולאחריו מרן השו"ע, הרי הוא מזלזל בכבוד רבותיו, שמראה כאילו מרן הקיל כי לא היה מספיק "בן תורה" ולא היה מספיק מחמיר... אלו שטויות שהמציאו רבני הרדיו. ולכן כאמור הלכה למעשה לכולם, מי שאכל מאכל חלב מותר לאכול בשר מיד, ובלבד שיקנח ידיו וידיח פיו.

המסופק אם עבר שש שעות מאכילת בשר

המסופק אם עברו שש שעות מזמן שאכל מאכלי בשר, כגון שאינו זוכר בדיוק השעה שסיים מאכל הבשר, רשאי להקל מספק ולאכול מאכלי חלב, כי ענין המתנת שש שעות מבשר לחלב הוא מדרבנן, ומן התורה האיסור הוא בישול או אכילה יחד, וספק דרבנן לקולא. וביד יהודה (יו"ד סי' פט סק"א, הובא בדרכי תשובה סק"ד) כתב שיש להחמיר בזה, דאף שבכל ספק דרבנן אזלינן לקולא, בזה הוי כ'דבר שיש לו מתירין', שהרי יהא מותר לו בהחלט כשעברו לו בודאי שש שעות, וכמבואר בגמרא (ביצה ד ע"א) דב'דבר שיש לו מתירין' יש להחמיר אף בספק דרבנן. וכתב שלפי דברי הצ"ח (פסחים ט ע"ב) אין שייך כאן 'דבר שיש לו מתירין', ואינו דומה לביצה שנולדה ביו"ט. אך בבדי השלחן (יו"ד סי' פט סק"ט בבבאוריים) דחה דבריו. אלא שבספר יוסף דעת כתב להקל בצירוף סברת הראשונים דסגי בסילוק השולחן, שכן מעיקר הדין, ומרן שהצריך להמתין שש שעות, היינו בודאי ולא בספק. וכל שאינו יכול לברר הדבר יכול לסמוך להקל.

קולות מיוחדות בחג השבועות

בחק יעקב (סי' תצג ס"ק יא) כתב: בספרי מנחת יעקב (כלל עו סק"ה) כתבתי בשם הכל בו (סי' קו) שיש אוכלים גבינה בסעודה של עצרת, אף שאין הפסק בשיעור שש שעות, מכל מקום בחג השבועות סומכים לקיים המנהג וכו' אך יש לחצוץ שיניו. ובזכרון משה (ליקוטי דינים אות כו) כתב שיש טעם להתיר בשבועות לאכול מאכל חלב ובשר בסעודה אחת. ובס' פסקי תשובה (סי' רפה) הביא מספר ויעש אברהם (סוכטשוב, אות נא) ששמע שאומרים שבחג השבועות מקילים בזה, ושאל את זקנו, ואמר לו שאם ישן בצהריים יכול לאכול מאכלי חלב, אף אם לא עברו שש שעות מאכילת בשר. ומכל מקום סיים החק יעקב על קולות אלו ששומר נפשו ירחק מהן, וכהסכמת האחרונים שגם בשבועות יש ליזהר כמו בכל השנה. וכן כתב הפרי מגדים (סי' תצד א"א סק"ו) שאין להתיר בשבועות כלל כי אם כמו

בשאר השנה להמתין שש שעות. אם כי אין צריך לדקדק, ובחצי שעה אחרונה אחרי חמש שעות ומחצה, רשאי להקל במקום צורך. ובנועם אלימלך (פר' משפטים ד"ה לא תבשל) כתב שבחג השבועות התירו לנו חז"ל שלא להמתין אחר הגבינה השיעור כמו בשאר ימות השנה, שאז הוא שעת מתן תורה הקדושה, ואנו מראים עצמינו שאנו דוגמת המלאכים בשעת מתן תורה. ובשו"ת משנה הלכות (ח"ז סי' ע) כתב שגם הנועם אלימלך לא היקל אלא רק מחלב לבשר [לדעת המחמירים, כמובא בגמרא (חולין ק"ה ע"א ובזה"ק הנ"ל)], אך לא מבשר לחלב, וכן בדרכי תשובה (יו"ד סי' פט סק"ט) כתב שאין להקל בעצרת.

הנסים והנפלאות שעשה ה' במלחמת 'ששת-הימים'

לסיום ברצוני לומר כמה דברים לרגל 'יום ירושלים'. אנו שמחים ומזכירים את הנסים והנפלאות שנעשו בארץ הקודש, ובירושלים בפרט, כאשר קמו עלינו כמה ממדינות ערב - מצרים, ירדן וסוריה, שנעזרו במדינות ערביות נוספות. היה אז פחד גדול. הייתי נער צעיר וזכורני את הפחד שהיה ברחובות. המדינה כולה היתה בחרדה, ולא ידעו מה יהיה. כמה צבאות של ערבים קמו עלינו. הם היו מליונים, עם נשק אדיר, ואנחנו עם ישראל, היינו מעט, והיה פחד גדול. ואף דיברו על קידוש בית-קברות מיוחד עבור אלפי הרוגים מההפצצות. וביום שפרצה המלחמה בירושלים, אחזנו חיל וחלחלה, כל הלילה לא יכולנו לישן מההפצצות. מרן זצ"ל ישב במקלט יחד עם הגאון רבי בן-ציון אבא-שאול זצ"ל, ולמדו מסכת יבמות. על כל פצצה שנפלה סמוך לבנין שלנו, הם למדו עוד תוספות ועוד תוספות...

וגבר עלינו חסדו של הקדוש-ברוך-הוא, ונתן כח בידי חיילי ישראל, ובסייעתא דשמיא ניצחו את האויב. ברור שהיו כאן נסים ונפלאות. אמנם למעלה מ-700 הרוגים שילמו בחייהם, וכ-2,500 שנפצעו, אך את מה שיכול היה להיות אין להשוות. היו לנו נסים ונפלאות. מלחמה זו לא היתה כדרך הטבע. כל צבאות ערב באו עלינו, וברוך ה' שמסר "רבים ביד מעטים, רשעים ביד צדיקים".

כח התורה הקדושה ורוח האמונה

יכולנו להם רק בתעצמות הנפש, אשר זה מה שחיזק את העם היושב בציון. כאשר באים שפלי-רוח, בשפלות, בלי גבהות-הלב, בענוה, אנחנו זוכים ומנצחים את האויב. וכנאמר בדברי זכריה הנביא (זכריה ד ו): "ויען ויאמר אלי לאמר, זה דבר ה' אל זרובבל לאמר, לא בחיל ולא בכח, כי אם ברוחי, אמר ה' צבאות". זהו המסר החזק ביותר של היום הזה, 'יום ירושלים'. אנו צריכים לקחת עמנו לא גשמיות, לא הוללות, אלא מסר של ביטחון בהש"ת והודאה לו.

מה שמחזיק אותנו, עם ישראל, בכל הדורות, זו הרוח, זו התורה הקדושה. וכמה כואב הלב לראות למעלה ממליון ילדים המתחנכים בבתי-ספר שאינם שומרי התורה והמצוות, ואינם יודעים כלום מהתורה שלנו, אינם יודעים כלום מהיהדות, לא המורים ולא התלמידים. הם בורים ועמי-הארץ ביהדות שלנו. הם אמנם יודעים היסטוריה וחשבון ושאר מקצועות, אבל ביהדות שלנו הם בורים ועמי-הארץ. ואחר כך גדל כאן דור 'אשר לא ידע את יוסף' (שמות א ח), דור שאינו יודע כלום ביהדות, דור שלישי ורביעי, באנשים המנותקים מהיהדות. צריך לפתוח את בתי-הספר שאינם שומרי התורה והמצוות, לאנשים שיבואו וירצו בפניהם ויסבירו לתלמידים ולמורים מהי היהדות שלנו.

ובזכות התורה הקדושה נזכה תמיד לנסים ונפלאות, ונזכה לגאולה שלימה במהרה בימינו אמן ואמן.